

Kolaborovat, nebo zemřít? Proč se upálil Jan Palach

17:10 | 15.1.2014

[Jan Gazdík](#)
[Komentáře:](#)

16. ledna to bude 45 let. Zdroj: [Aktuálně.cz](#)

Rozhovor - Profesor Cyril Höschl byl před pětačtyřiceti lety - stejně jako Jan Palach – studentem Karlovy univerzity. "Studoval jsem tehdy na Fakultě všeobecného lékařství. Byl o pouhý rok starší," říká dnes ředitel Psychiatrického centra Praha a přednosta Psychiatrické kliniky 3. lékařské fakulty UK.

Po pětačtyřiceti letech nepochybuje, že Palachova smrt rezonuje ve společnosti dodnes. "Okupace a zejména sebeupálení Jana Palacha mě i celou mou generaci zasáhly velmi drsně a významně. A když o tom tak přemýšlím, možná nás to zasáhlo mnohem hlouběji, než jsme si ochotni dnes připustit."

Aktuálně.cz: Mám tomu rozumět tak, že Palachův protest vám tehdy srovnal už ve studentském věku životní priority?

Cyril Höschl: I když to starší a pragmatictější generací - částečně převálcovanou komunismem - příliš nepohnulo, vím, jak to prožívali studenti: pro ně to byl obrovský čin. Natolik velký, že na Jana Palacha nezapomněli ani po dvaceti letech a v počátku roku 1989 navázali "palachiádami". Palachova stopa se tedy v Československých dějinách udržela po desetiletí. Nabízela totiž lidem spoustu znepokojivých otázek: do jaké míry má být člověk konformní s režimem, v němž žije? Jaké hodnoty stojí za to, aby pro ně obětoval život? Anebo zda je normální spolupracovat s StB, kolaborovat a udávat? Mezi těmito dvěma extrémy se po sebeupálení Jana Palacha pohybovaly celé generace.

A.cz: Tím si tedy vysvětlujete i brutalitu režimu, kdy StB nechala vykopat v noci na Olšanských hřbitovech Palachovy ostatky a zpopelnit je ve strašnickém krematoriu?

Samozřejmě. Režim se tím definoval, vykresloval, potvrzoval celé mé generaci, co si o něm myslíme. A zbavoval nás posledních naivních iluzí.

A.cz: Z archivních záznamů vyplývá, že tajní koupili hrobníkům za jejich námahu z erárních peněz dvě láhve koňaku.

I tento detail snad něco dokazuje a potvrzuje. Abychom ale byli spravedliví. Protest Jana Palacha na druhé straně některé lidi - zvláště starší generaci - popudil, takže začali trousit poznámky, že šlo o čin duševně nemocného, protože něco podobného by normální člověk neudělal. To vše jsou odsudky, které si příliš nezadají s pomluvami komunistického poslance Vilé-

ma Nového, který tvrdil, že Palach byl zmanipulován pravičáky a měl navíc hořet jen jakýmsi studeným ohněm. Jedná se o argumenty lidí, kteří si nechtěli připustit, že se režimem zahazují, takže si to museli sami před sebou nějak vysvětlit.

Fotogalerie Unikátní snímky připomínají Palachovu oběť proti sovětské okupaci

[další fotografie »](#)

Ti, co to neunesli

A.cz: Snad to není patetické, ale dodával vám osobně Palachův čin v letech totality a možná i po ní odvahu?

Tvrdit, že mi jeho čin v osobním životě v těžkých chvílích pomáhal, by bylo přehnané. Jeho oběť ale měla nicméně silný společenský význam. Při pohřbu Jana Palacha se vzednul obrovský a nebývalý protest lidí proti okupaci. Sešly se jich desetitisíce včetně všech děkanů a rektorů vysokých škol... a všichni Palachovu smrt nesmírně prožívali. Což je ostatně ještě dnes patrné z dobových filmových záběrů a fotografií. Srovnal bych to s pohřbem Jana Masaryka (tajně ho vyhodili z okna jeho bytu - pozn. red.). A ačkoliv velmi nerad přeháním - v obou případech šlo o dějinné okamžiky.

Psychiatr Cyril Höschl. Autor: Wikipedia [větší obrázek »](#)

A.cz: Čím si ono spontánní vzednutí vysvětlujete?

Víte, já chápu Palachovu oběť jako neobyčejně symbolickou. Jako kdyby za ty přeživší snímali jejich hříchy. A jako kdyby se oni svou účastí na jeho pohřbu chtěli vykoupit za to, že oni podobnou sílu neměli, že tu zůstávají... a že mnozí z nich možná dál s režimem kolaborují. Jako kdyby měli vnitřní potřebu se mu omluvit a dát najevo sounáležitost i za cenu přiznání, že nejsou odvážní a nemohou tudíž přinášet oběti. Zejména proto byl pohřeb tak masovou záležitostí. Proto měl tak silný emoční náboj, který v lidech doznívá dodnes.

A.cz: Palachův čin asi připravil mnoha lidem těžkou volbu a mnozí z nich nebyli schopni mravně obstát?

Jednoznačně. Jakkoliv bývá zkušenost nepřenosná. Mladší generace má dnes to štěstí, že není podobným dilematům vystavována, takže se ji charakterové poklesky aktérů událostí roku 1969 velmi lehce kritizují. A je tomu tak i proto, že se dnešní mladí nedostali do situací, kdy by byli vystaveni takovým zkouškám. Kritizovat z dnešního pohledu toho, kdo byl práškač, kdo byl u komunistů a kdo kolaboval a prostitoval s režimem... to je velmi snadné. Až poté, co by se tito kritici dostali do obdobných situací a nemilosrdného tlaku, by možná teprve pochopili, že to není otázka nějakého teoretického konceptu, ale že tu mluvíme o situacích, které ustojí jen málokdo.

Fotogalerie Osud domu Jana Palacha

[další fotografie »](#)

Patologie neutěšené doby

A.cz: Jste uznávaným psychiatrem. Jak hodnotíte Palachův čin ze svého profesního hlediska?

Už tehdy, bezprostředně po Palachově smrti, k tomu své řekli renomovaní psychiatři, už tehdy byli odborníci dotazováni, zda se jednalo o projev psychické úchylky či poruchy. Od samého počátku jsem přesvědčen, že Jan Palach se sice rozhodl k extrémnímu a v naší kultuře neobvyklému činu, ale šlo o jeho projev z celkové frustrace. Prostě se rozhodl k oběti, aby ty ostatní vyburcoval z letargie, která mezi lidmi sílila a která Jana Palacha podle všeho velmi štvala. Podobnou náladu s ním tehdy sdílela spousta mladých lidí. On ale byl studentem filosofie a historie, takže se tím daleko více trápil, mnohem senzitivněji chápal, co se vlastně ve společnosti děje. Viděl okupaci a vše, co po ní následovalo, v jiném ostřejším kontextu... a navíc pod značným tlakem deprese a bezmoci, které tehdy prožívala většina studentů.

Autor: Paha.eu [větší obrázek »](#)

Ale jediný on se rozhodl, že s tím udělá krátký proces. Nešlo tedy o důsledek deprese či herostratovství (což by jedině mohlo takový čin vysvětlit - avšak mimo kontext doby a chvíle ledna 1969). A ten kontext je natolik srozumitelný, že v Palachově chování nehledíme žádnou patologii. A když už, tak mluvmе o patologii oné neutěšené doby, nikoliv ale Jana Palacha.

A.cz: Může snad hrdinství Jana Palacha ovlivnit chování jednotlivců?

Rozumím, ale psychologický význam podobných činů na individuální úrovni je zcela jiný než na té společenské. Je sice svůdné to směřovat, ale problém zní jinak: význam toho, co Palach udělal, je především společenský a historický. Jde o obrovský přínos pro psychologii a filozofii dějin. Víte,... na individuální úrovni jsou důležitější zcela jiné momenty: události v rodině, příklad učitele, odvaha či naopak zbabělost lidí v našem okolí. Ale opět: je to velmi individuální. Pro někoho má Ježíšovo obětování životní význam, jiného naopak vůbec nezajímá.

Fotogalerie Palachova oběť poprvé ve filmu. Hořící keř připomíná vzdor i ztrátu svobody

[další fotografie »](#)

Moment riskující generace

A.cz: Ještě jeden fakt si dnes možná neuvědomujeme. Janu Palachovi bylo pouhých jedenadvacet let. Při vší úctě k němu byl vlastně ještě dítětem. Šlo o extrémní apel dítěte?

To je sice pravda, ale často to bývá postpubertální generace - mezi sedmnáctým a pětadvacátým rokem věku - která má nejostřejší vidění světa. A tihle mladíci nemají z neurologického hlediska dovyvinuté tlumící struktury, které drží naše emoce na uzdě... Všimněte si, že jde o generaci, která nejvíce riskuje při rychlé jízdě, adrenalinových sportech,... jako kdyby hazardovala s hodnotou vlastního života. Risk prostě patří k této věkové kategorii. Čímž ani v nejmenším nesnižují čin Jana Palacha. Nicméně fakt, že je někdo schopný v jeho věku něčeho podobného, je z hlediska vývojové psychologie srozumitelnější.

Z filmu Hořící keř. Autor: Dušan Martinček - HBO [větší obrázek »](#)

Na druhé straně nezapomínejme na jinou živou pochodeň: šedesátiletého Poláka Ryszarda Siwiece - otce čtyř dospělých dětí, který se rovněž upálil na protest proti okupaci Československa. Siwec je zcela jinou věkovou kategorií. I tyto lidi je proto nutné připomínat, když zužujeme motivy Palachova činu pouze na jeho mládí. Nešlo o nerozvážené či unáhlené mladické rozhodnutí. Palachova oběť byla nadosobní - a právě tím převyšuje všechny ty potenciální a všelijaké jiné vysvětlující faktory. Duševní chorobu nevyjímaje.

A.cz: Možná zbytečná otázka: stojí tedy Palachův příběh za studium a diskuse?

Nepochybně. Povedlo se to například režisérce Agnieszce Hollandové. Ve filmu Hořící keř potlačila dramatičnost a hrůzostrašnost Palachova činu a soustředila se na pro dějiny potřebnější, živější a důležitější pohled. Tedy na to, co se kolem upálení jedenadvacetiletého studenta odehrávalo a co to ve společnosti vyprovokovalo. Agnieszka Hollandová mistrně vystihla, že šlo o zkoušku, na níž se ukazuje, jak se dál vyvíjejí a mění charakterly lidí. Že jde o čin, který strhl lidem jejich masky a každý musí najednou zaujmout postoj. Jedni se s obětí Palacha identifikují, druzí ho odsoudí, třetí pak prohlásí, že byl duševně nemocen, čímž se sami ve svých očích ospravedlní, protože oni jsou přece zdraví, a zdravé je tedy i kolaborovat s režimem. Tohle vše jsou nesmírně důležité momenty, s nimiž Agnieszka Hollandová dokázala pracovat. Ostatně i proto se Hořící keř setkal s tak velkým ohlasem. Nepojala ten příběh jako senzaci nad tím, že hoří lidské tělo, nýbrž podnikla hlubokou a jedinečnou sondu do lidských charakterů, pro něž byl Palachův čin výzvou.